

Наша књижевност 20. столећа донела је, поред осталог, и пуну афирмацију женског стварања. Међу песникињама после првог светског рата у први план је избила Десанка Максимовић (1898), заједно с Исидором Секулић најзначајнија списатељица што ју је српска књижевност дала. Рођена је у селу Рабровници код Ваљева, али јој је детињство везано за историјску Бранковину, постојбину Ненадовића. Гимназију је завршила у Ваљеву, студирала историју и књижевност у Београду, радила је као наставница средње школе по многим местима, а највише у Београду, све до свог одласка у пензију 1953. Прву песму објавила је у часопису "Мисао" 1920, и од тада до данас она непрекидно ствара, тако да спада у наше најплодније песнике. Већ након прве своје збирке Песме (1924) Д. Максимовић схваћена је као наш најизразитији представник тзв. „женске лирике“, духовно сродне женској народној поезији. Неке њене особине што су се испољиле већ у првим песмама остаће основно обележје њене поезије до последњих збирки: једноставност, лакоћа, бистрина, разноврсност тема и прелива. У касније збирке она ће уносити социјалне теме, родољубива осећања, размишљања о животу и човеку, али ће то увек казивати на једноставан, природан, некомплицована начин, као да јој речи саме долазе на језик. Основу њене поезије чини лирика расположења. Она прожима сва тематска подручја, а најважније се осећа у интимној поезији. Велик број песама има исповедни карактер. Песникиња је окренута себи, свом интимном свету, њено је Ја у средишту лирске песме. У првој књизи има циклус с карактеристичним насловом "Таква сам ја" који би се могао ставити као мото читавог њеног лирског опуса. Ништа мање није особен наслов једне песме из тог циклуса, Ја и ја, лирски дијалог песникиње са самом собом, разговор између две подељене стране њене душе, једне "вечно суморне", затворене у своју сету и усамљеност, и друге која би да побегне од себе, у даљине, „иза брегова“. Слична подељеност изражена је у песми Лирска противуречност: песникиња је обузета стрепњом, она се боји да иде до краја у било којем осећању. Та патријархална женска плашљивост својствена је нарочито њеној љубавној лирици. Стрепња, Чежња, Предосећање, Опомена – то су неке од њених најзначајнијих љубавних песама, речите већ и по својим насловима. У једној од њених најлепших песама Зелени витез, у истоименој збирци (1930), оживљавање природе у пролеће буди жељу за љубављу. Зелени витез симбол је сунца и пролећа и истовремено оличење мушкараца.

Доживљај природе испуњава читаву поезију Д. Максимовић. Било о чему да пева, о љубави, завичају, нацији, о социјалним темама, она је увек у природи и с природом. Благи, идилични тонови, пасторални доживљај света, пролећне радости и свежине, апсолутна доминација зелене боје, свет пун склада, питомости и чистоте – то су неке одлике њене поезије природе. Али иако у њој преовлађују светли тонови, поезија Д. Максимовић зна и за мрачна, рушилачка дејства природе. У песми Мрак ухваћен је тренутак појаве вечерње теме која постепено осваја све. Мрак добија обележје негативних јунака бајки, претвара се у паука, баука, аждају. На бајку подсећа и једна од њених првих песама, Покошена ливада. Косидба је доживљена као убијање трава, а покошена ливада као огромно бојно поље. Мотив убијања у природи сусрећемо у више њених песама: свима је заједничко саосећање с невиним жртвама насиља. Те песме мотивски и

својом бајковитом структуром претходе њеној најпознатијој ратној песми, Крвава бајка у којој су невине жртве насиља крагујевачка деца.

У песмама колективног надахнућа додирују се дубоки унутрашњи пориви песникиње с изазовима историје. Социјална поезија Д. Максимовић настала је као "њена сопствена реакција на живот", социјалним темама она прилази више с морално-психолошке него с класне стране. Певала је о својим земљацима, о сељацима и радницима, о сељачким бригама које не престају ни у часу смрти, о воловским колима на којима умиру породиље на путу од села до града, о срдачности и спонтаности обичних људи, "путника треће класе". У социјалним песмама има више него у осталим наративним елементима и конкретних збивања. Песнички је језик у функцији конкретизације социјалне појаве и средине, те је близак обичном, колоквијалном говору. Родољубиве песме Д. Максимовић настале су највише у вези с ратом. У њима доминира устаничка тема, опевана су два наша највећа устанка: први устанак 1804. и народни устанак 1941. Главни је јунак родољубивих песама Србија, земља великих тајни, у којој непријатеља чекају увек непријатна и опасна изненађења. Иако садржи неколико песама од вредности, родољубива поезија Д. Максимовић у целини заостаје за другим њеним тематским подручјима. Медитативне тежње, присутне и у раној поезији Д. Максимовић, дошле су до најпунијег израза у њеним позним збиркама Тражим помиловање (1964), Немам више времена (1973) и др. Прва је њен несумњиви песнички врхунац и једна од великих књига поезије на српском језику. У поднаслову књиге стоји: "Лирске дискусије са Душановим закоником". Неке песме непосредно се односе на поједине параграфе Душановог законика, друге варирају теме Законика, док је већина сасвим слободно дописана. У књизи се смењују два песничка гласа: глас цара законодавца и глас песникиње која моли за помиловање. Први глас оличава закон, пропис, норму, догму, а други је глас човечности, разумевања, благости, доброте, самилости. Књига је у целини израз исконске народне правде и дубоке верности животу који се отима сваком притиску, свакој догми. И у формалном погледу она је оригинално дело. Песме сваког гласа имају једнообразну композицију. Поетске су реченице развијене, проширене уметнутим деловима, понекад читаву песму испуњава једна реченица; па ипак, у њима нема ничег заплетеног, сложеног; песме одликује крајња једноставност; њихов језик, упркос раскошној метафоричности, обиљу слика, делује сасвим обично, као да нису у питању стихови, него природан говор.

„Кратка историја српске књижевности”, Јован Деретић

БИГЗ, Београд, 1990.

(странице 319-322)